

Bediüzzaman Said Nursî'nin dinî ilimler-fen bilimleri ilişkisi bağlamında yaptığı tecdîd

Ali Bakkal

Prof. Dr. Akdeniz Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Özet

Tecdîd, temel kaynaklara, öze ve köklere dönüş faaliyeti olup; bir tebdîl, bir tağyîr ve bir değiştirme hareketi değildir. Genellikle müceddidler ya ilmî veya uygulama alanında tecdîd yapmışlardır. Bediüzzaman Said Nursî ise her iki alanda tecdîd yapan nadir müceddidlerdendir. Bediüzzaman'ın tecdîdde bulunduğu alanlardan birisi, dinî ilimler-fen bilimleri ilişkisiyle ilgilidir. Bediüzzaman mekteplerin dine lakaytlığı, medreselerin de fen bilimlerinden uzaklaşması karşısında, fen bilimleriyle dini ilimleri uzlaştırma yolunu seçmiştir. Fen bilimlerini Allah'ı tanıtan delil olarak gören Bediüzzaman gerek medreselerde, gerekse mekteplerde dinî ilimlerle fen bilimlerinin birlikte okutulması gerektiğini söyledi. Bu çalışmada Bediüzzaman'ın bu noktada yaptığı tecdîd ele gözler önüne serilmektedir.

Anahtar Kelimeler

Tecdîd, fen bilimleri, dinî ilimler, mânâ-yı harfî, ilmî tefsir, Medresetüz-zehra

H. Peygamber
bir hadislerinde
“Allah her
yüzyılın başında
bu ümmete
dinlerinde
yenileme (tecdid)
yapacak birilerini
gönderir.”

Giriş

H. Peygamber bir hadislerinde “Allah her yüzyılın başında bu ümmete dinlerinde yenileme (tecdid) yapacak birilerini gönderir.”¹ buyuruyor. Bu hadis, hem zaman içerisinde “dinde yenileme” ihtiyacının olacağına, hem de bu işi yapacak olan kişilerin geleceğine işaret eder. “Dinde yenileme”ye “tecdid”, yenileme işini gerçekleştirecek olan kişiye ise “müceddid” denir.

Hadiste yenileme işini yapacak olan kişiler hakkında “men yüceddidü” ifadesi geçer. Bu ifade tecdid işini yapacak olanların bir kişi olabileceği gibi birden fazla kişiler olabileceğine de işaret eder. Çünkü Arapçada “men” ism-i mevsûldür. İsm-i mevsûller ise umum (genellik) ifade ederler. Bu sebeple aynı asırda birden fazla müceddid bulunabilir. Ancak bunların arasından daha çok birisi öne çıkar ve o asrın müceddidi olarak meşhur olur. Hicrî birinci asrın müceddidi olarak Ömer b. Abdülaziz, ikinci asrın müceddidi olarak İmam Şâfiî, on dördüncü asrın (son asır) müceddidi olarak da Bediüzzaman Said Nursî şöret bulmuştur.

1. Tecdîd Kavramı Üzerine

Sözlükte tecdid, “yenilemek”, “yenisiyle değiştirmek”, “yeniden yapmak”, “önceki haline çevirmek”, “canlandırmak”, “yenilik getirmek” anlamlarına gelir. İhya kelimesi de yaklaşık olarak aynı anlama gelmekle birlikte tecdid kelimesi kadar yaygınlaşmamıştır.

Özellikle son asırlarda İslâmî bir terim olarak kullanılan tecdid, “zaman içerisinde zayıflayan dinle irtibatın yeniden güçlendirilmesi” anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Tecdid hiçbir zaman “dinde değişiklik yapılarak bazı unsurlarının çıkarılıp yeni bazı unsurların eklenmesi şeklinde dinin yeniden tanımlanması” yani reform anlamına gelmez.² Bilâkis tadrîc asla, temel kaynaklara ve öze dönüş, köklere iniş faaliyetidir; bir tebdil, bir tağyîr ve bir değiştirme hareketi değildir. Tecdid hareketinden maksat, gerek ilim zihniyeti, gerekse uygulama alanında dinin aslından uzaklaşma durumu söz konusu olduğunda, zamanın şartlarına uygun yeni bir metot geliştirerek veya bozulmuş olan toplumsal düzeni yeniden dizayn ederek dinin aslına ve köklerine dönmek; dini aslına uygun olarak yeniden yaşamaktır.

2. Tecdîdin İki Ayrı Alanı

Tecdid’in iki alanı vardır: İlim ve uygulama.

a. Uygulama alanında tecdid: Buna amelî tecdid de diyebiliriz. Dinin doğru algılanması hususunda önemli bir problem olmamakla birlikte, tatbiki ve uygulanması konusunda İslâm’ın özünden uzaklaşmalar olursa, müceddid mümkün olduğu kadar uygulamayı asla uygun hale getirmeye çalışır. Âlimler hicrî birinci asır müceddidinin Emevî Halifesi Ömer b. Abdülaziz oluşunda ittifak etmiş sayılırlar. Ömer b. Abdülaziz, her ne kadar müçtehid seviyesinde bir âlim idiyse de, onun yaptığı tecdid daha çok uygulama ala-

1. Ebü Davûd, *Melâhim*, 1, (H. No: 3740).

2. Tahsin Görgün, “*Tecdid*”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA), XXXX, 234.

nyla ilgiliydi. O unsuriyet fikrine dayalı Emevî idaresinin şeklini, Kur'an ve Sünnet esaslarına dayalı bir idare biçimine çevirmeye çalıştı. Daha önce yapılan haksızlıkları telafi etti ve idareyi İslâmî çizgiye soktu. Onun tecdidi ilmî alanda yapılan bir düzeltmeden çok, uygulamaya yönelik bir faaliyetti. Bu yönüyle onun faaliyeti ve çabası ameli tecdid sayılır.

b. İlim alanında tecdid: Buna ilmî tecdid de diyebiliriz. Zamanla dini algılama biçiminde aslına uygun olmayan bazı değişiklikler zuhur edebilir. Her zaman âlimler halkı bid'at ve hurâfeler, İsrâiliyât ve uydurma haberler karşısında uyarılmışlar ve bu konularda özel kitaplar yazmışlardır. Diğer taraftan İslâm'ın gerek itikat gerekse ameli sahalarında sahih hiyerarşik yapıya aykırı kabuller de problem doğurur. Sözelimi bazı farzlar ihmal edilir, aynı konuda sünnetler farzın önüne geçirilirse burada yanlış bir anlayış var demektir. Dinî inançlarla, bu inançlarla uzlaştırılması mümkün olmayan felsefi kabullerin bir şekilde uzlaştırılmaya çalışılması da bir bozulmadır. Bütün bu yanlış anlayışlar ve kabulleri düzeltme çabası ilmî tecdid alanına girer. İmam Şafii'nin yaşadığı dönemde Sünnet'le amel konusunda, Sünnet'le amelin gerekmediğini söyleyenler de dahil olmak üzere çeşitli görüşler ortaya çıkmıştı. O, Kur'an-Sünnet münasebetini çok iyi tesis eden bir nazariye geliştirdi ve Sünnet konusundaki karmaşayı önledi. Bu sebeple kendisi "Nâsiru's-Sünne = Sünnet'in yardımcısı" unvanıyla anılır. Onun bu çabası, pratik alana ait bir tatbikat değil, ilmî bir faaliyettir. Ondan sonra gelen müceddid âlimlerin çoğunun faaliyeti ilmî alanla ilgili olup, bu alanda meydana gelen bozuklukları tamir etmeye çalışmışlardır. Bazılarının çalışması ise her iki alanı kapsayacak şekilde olmuştur.

3. Bediüzzaman'ın Tecdid Faaliyeti

Bediüzzaman Said Nursî'nin tecdid faaliyeti hem uygulama (amel, hizmet) hem ilim yolunda olmuştur. Onun geliştirdiği hizmet metodunu, geçmişte ortaya çıkmış ve tarih sahnesinde yerini almış olan medrese, tarikat, fütüvvet ve ahilik teşkilatlarından birine dahil etmek mümkün değildir. Onun "Risale-i Nur Mesleği" adını verdiği hizmet metodunun, bütün bunların hepsine benzeyen ve benzemeyen yönleri vardır. Bir nevi denilebilir ki, onun hizmet metodu, bütün bu hizmet metodlarının mezc edilip zamanın şartlarına göre yeniden düzenlenmiş şekli ibarettir.

"Risale-i Nur medreseden çıkmış, ilim içinde hakikate yol açmış, hakiki sahipleri ve taraftarları medreseden çıkan hocalar" olan bir hizmet metodudur.³ Risale-i Nur Mesleği medrese sistemine benzer; bu meslekte de ilim ve kitap esastır. Ancak klasik medreselerde sıra kitapları okunurken, Nur medreselerinde Nur risaleleri okunur. Eğitim yeri ise, okula benzer, sabit, düzenli medrese binaları yerine, yine medrese veya dersane denilen evlerdir. Medreselerin nihâi maksadı sadece İslâmî ilimleri bilen kişi yetiştirmek olmayıp sağlam imanlı müminler yetiştirmek olduğu gibi, Nur medreselerinin nihâi gayesi de aynıdır. Risale-i Nur'un birinci gayesi imanı kurtarmaktır.

Bediüzzaman Said Nursî'nin tecdid faaliyeti hem uygulama (amel, hizmet) hem ilim yolunda olmuştur. "Risale-i Nur medreseden çıkmış, ilim içinde hakikate yol açmış, hakiki sahipleri ve taraftarları medreseden çıkan hocalar" olan bir hizmet metodudur.

3. Bediüzzaman Said Nursî, *Emirdağ Lâhikası*, Sinan Matbaası, İstanbul 1959, s. 126.

Bediüzzaman'ın
Risâle-i Nur adını
verdiği külliyyatı,
muhtevasıyla, tas-
nifiyle, metoduyla
ve üslûbuyla
orijinal eserlerdir.
Risale-i Nurlar
daha çok imanî
konuları işleyen
tefsir kitaplarıdır.
Tefsir kitabı olarak
bu eserler klasik
tefsir kitapların-
dan çok farklıdır-
lar.

Tarikatın gayesi, tekkelerde bir şeyhe bağlılık çerçevesinde bazı zikir ve evrâdın okunması ve nafil ibadetlerin çokça yapılması vasıtasıyla müridin Sünnet-i Seniyye'ye uygun bir yaşam tarzına yükseltilmesidir. Tarikatlar bu hususun gerçekleştirilmesi için bazı usûl ve metotlar geliştirmiştir. Risale-i Nur Mesleğinde ise şeyh yerinde Risâle-i Nur, evrad ve zikir yerinde tesbihât, cevşen, hizbî'n-nûrî ve münâcât vardır. Risale-i Nur mesleğinde de nur talebelerinin Sünnet-i Seniyye'ye uygun bir hayat yaşamaları hedeflenmiştir. Ancak bu konuda tarikatlarda daha çok şekilcilik, Risale-i Nur mesleğinde ise Sünnet'in mânâ ve maksadı öne çıkmaktadır. Risale-i Nur'un tasavvufu herhangi bir problemi yoktur. Bediüzzaman sadece bazı konuların yanlış anlaşılması neticesinde insanların hatalı durumlara düşeceğine işarette bulunmuş, yanlış tabir ve tasavvurlardan sakınılması gerektiğini vurgulamıştır. Ona göre "Risale-i Nur mesleği, tarikat değil, hakikattir; sahabe mesleğinin bir cilvesidir. Bu zaman tarikat zamanı değil, imanı kurtarma zamanıdır."⁴

Fütüvvet ve ahîlik, tarikatlara benzer bir şekilde daha çok esnaf ve sanatkârlar arasında dayanışmaya dayanan bir hizmet yoludur. Bu teşkilata üye olanlar birbirinin "ahî'si, yani kardeşidir. Risale-i Nur mesleği de bir "kardeş"lik mesleği olup Bediüzzaman Nur Talebeleri'nin "müfritane irtibat"⁵ halinde olmalarını tavsiye etmektedir.

Bediüzzaman'ın Risâle-i Nur adını verdiği külliyyatı, muhtevasıyla, tasnifiyle, metoduyla ve üslûbuyla orijinal eserlerdir. Risale-i Nurlar daha çok imanî konuları işleyen tefsir kitaplarıdır. Tefsir kitabı olarak bu eserler klasik tefsir kitaplarından çok farklıdır. Öncelikle Fatîha suresinden başlanıp Nâs suresiyle biten bir tefsir değildir. Hatta Ahkâm tefsirleri gibi aynı konulara dair bütün âyetlerin tefsirini içeren bir tefsir de değildir. Her ne kadar Risale-i Nur'da genellikle imanla ilgili âyetler tefsir edilmişse de, konuyla ilgili bütün âyetler toplanmamıştır. Klasik tefsirde rivayet, dirayet, işârî denilen tefsir metotlarının hiçbirisi tam olarak Risale-i Nur'da uygulanmamıştır. Ama yer yer bunların hepsini de görmek mümkündür. Risâle-i Nur'un "taakkul" ve "temsîl" metotlarına dayalı bir tefsir olduğunu söyleyebiliriz. Taakkul, san'attan sanatkâra, kitaptan kâtibe, eserden müessire geçme metodudur. Temsîl de bazı hikâyelerle hakikati zihinlere yaklaştırma sanatıdır. Bu hikâyeler de tamamen kurgu ve hayalden ibaret olmayıp, uzak gibi görünen hakikatin bir nevi hayatımızda ve yakınımızdaki yansımalarından ibarettir.

Kelâm ilmi Gazzalî'ye kadar Allah'ın zatı ve sıfatlarından bahseden bir ilim idi. Ondan sonra (ikinci dönem) İslâm akaidini ispata yarayan her mâlum (bilinen şey) Kelâm'ın konusu olmuştur. Kelâm ilmi İslâm akaidini ispat ederken hem naklî hem aklî delilleri kullanır. Fahreddin er-Râzî'den itibaren kelâm ilmi oldukça felsefileşmiştir; öyle ki neredeyse büyük kelâm kitaplarının üçte ikisinin felsefeden ibaret olduğunu söyleyebiliriz. Kelâmcıların Allah'ın varlığı konusunda kullandıkları en meşhur deliller

4. Nursî, *Emirdağ Lahikası*, s. 66.

5. "Risale-i Nur'un talimatı dairesinde ve bizlere bahsettiği hizmet noktasında feyizli makamlara kanaat etmeyiz. Haddinden fazla fevkalade hüsnüzan ve müfritane âli makam vermek yerine, fevkalade sadakat ve sebat müfritane irtibat ve ihlas lazımdır." Kastamonu Lahikası, (Birden İhtar Edilen Bir Mesele), (s. 56-57) 61.

hudûs ve imkân delilleridir. Bediüzzaman kelâm ilmi içinde özel bir yol açmış, taakkul ve temsil metotlarını kullanarak en çetin itikâdî konuları ispata çalışmıştır. Hatta kelâmcıların ve felsefecilerin akli bir konu olmadığını söyledikleri haşir meselesini dahi bu metotlarla akli ve kalbi tatmin edecek derecede vuzuha kavuşturmuştur.

Bediüzzaman felsefeyi genellikle Kur'an'ın karşısına koymuş olmakla birlikte, zaman zaman felsefenin bazı kavramlarını kullanmış, Eski Said döneminde yazdığı Muhakemât adlı eserinde "felsefe-i şeriat" ⁶ ifadesini kullanmış, Risalelerin neşrinde çalışanlar Tarihçe-i Hayat'ta risaleleri "Yirminci asrın Kur'an Felsefesi olan bu eserler" ⁷ şeklinde tavsif etmişler ve zaman zaman "Kur'an'la barışık felsefe" kavramını kullanmışlardır.

Bediüzzaman Said Nursî, Risale-i Nur'un her yönüyle farklılığını şöyle özetliyor: "Ehl-i velâyetin amel ve ibadet ve sülûk ve riyâzetle gördüğü hakikatler ve perdeler arkasında müşahede ettikleri hakâik-i imaniye, aynen onlar gibi, Risale-i Nur, ibadet yerinde, ilim içinde hakikate bir yol açmış; süluk ve evrad yerinde, mantikî bürhanlarla ilmî hüccetler içinde hakikatü'l-hakâike yol açmış; ve ilm-i tasavvuf ve tarikat yerinde, doğrudan doğruya ilm-i kelâm içinde ve ilm-i akîde ve usulü din içinde bir velayet-i kübrâ yolunu açmış ki, bu asrın hakikat ve tarikat cereyanlarına galebe çalan felsefi dalâletlere galebe ediyor, meydandadır."

"Teşbihte hata olmasın, nasıl ki Kur'an'ın gayet kuvvetli ve mantikî hakikati, sair dinleri, felsefe-i tabiiyenin savletinden ve galebesinden kurtarıp onlara bir nokta-i istinad oldu, taklidi ve aklın haricindeki usullerini de bir derece muhafaza etti. Aynen öyle de, bu zamanda onun bir mucizesi ve nuru olan Risale-i Nur dahi, felsefe-i maddiyeden gelen dehşetli dalâlet-i ilmiyeye karşı, avâm-ı ehl-i imanın, taklidî olan imanlarını, o dalâlet-i ilmiyenin savletinden kurtarıp, umum ehl-i imana bir nokta-i istinad ve yakın ve uzaklarda olanlara dahi, zaptedilmez bir kale hükmüne geçmiştir ki, bu emsalsiz dehşetli dalâletler içinde, yine avâm-ı mü'minin imanını, şüphelerden ve İslâmiyetini, hakikatsizlik vesveselerinden muhafaza ediyor."⁸

4. İslâm Bilim Tarihinde Fen Bilimleri Eğitimi

İslam bilim tarihinde felsefe, mantık, matematik, fizik, kimya, biyoloji, astronomi, tıp gibi bilimler İslâm dünyasına genellikle tercüme yoluyla girdikleri için bunlara dâhili ilimler (dışarıdan giren) deniliyordu. Felsefenin dışında bütün bu ilimler tam olarak özümsemiş olsa bile dışarıdan gelmiş olmaları münasebetiyle bu ilimlere farklı bir gözle bakılmıştır.

İslâm bilim tarihinde en meşhur ilimler sınıflaması "nakli ilimler - akli ilimler" şeklindedir. Her ne kadar tarih boyunca binlerce âlim bu iki sınıf bilgiyi şahıslarında toplamış olsalar da eğitim-öğretim müesseselerimizde bu ilimler sıra kitapları bazında bir arada okutulmamıştır.

Abbâsî Halifesi Mansûr döneminde kurulan, Me'mûn döneminde faaliyetleri zirveye çıkan Beytülhikme'de sadece akli ilimler tercüme edilip ge-

6. Nursî, Muhakemât, (Mukaddeme), s. 23.

7. Bediüzzaman Said Nursî: Hayatı - Mesleki - Tercüme-i Hali, Sözlük Yayınevi, İstanbul 1976, s.599.

8. Nursî, Emirdağ Lâhikası, (Yirmi Yedinci Mektubun Lâhikasının Zeyli), s. 90.

*Bediüzzaman
kelâm ilmi içinde
özel bir yol açmış,
taakkul ve temsil
metotlarını
kullanarak en
çetin itikâdî
konuları ispata
çalışmıştır. Hatta
kelâmcıların ve
felsefecilerin
akli bir konu
olmadığını
söyledikleri haşir
meselesini dahi
bu metotlarla
akli ve kalbi
tatmin edecek
derecede vuzuha
kavuşturmuştur.*

Beşir Fuâd,
Celâl Nuri, Bahâ
Tevfik, Tevfik
Fikret gibi isimler
Batı'dan gelişen
materyalizm
ve pozitivism
düşüncelerini
tercümeleriyle,
kitaplarıyla,
makaleleriyle
ve şiirleriyle
Osmanlı
dünyasına
taşımışlardır.

liştirildi. Medreselerimizde sıra kitapları dışında zaman zaman fen bilimlerine ait eserler okutuldu. Özellikle Selçuklular döneminde hemen bütün müderrisler belli seviyede matematik ve astronomi bilgisine sahipti, bazıları da kendilerini tıpta yetiştirmişti. Bu müderrisler isteyen öğrencilerine de bu ilimleri okutuyorlardı.

Devlet desteğiyle kurulan medreselerde sadece tıp bölümü, biri Mus-tansıriyye Medresesi, diğeri Süleymaniye Medreseleri olmak üzere iki yerde bir araya geldi. Burada da sadece öğrenciler aynı çatı altında bulunuyordu. Tıp bölümü dışındaki bölümlerde tıp okutulmuyordu. Bununla birlikte meraklı hocalar birbirinden faydalıyor ve arzu eden öğrencilere özel dersler veriliyordu.

XVIII. asrın sonlarından itibaren Osmanlı medreselerinde gerileme başladı. Mekteplerin açılmasıyla fen bilimlerinde yeniden bir yükseliş başladıysa da manevî alanda tersine durumlar ortaya çıktı. Mekteplerde materyalizm ve pozitivism rüzgârları esiyor, öğrenciler gittikçe Kur'an'ın mânevî ikliminden uzaklaşıyorlardı. Artık başucu kitapları Kur'an değil, Alman tabip ve filozofu Ludwig Büchner'in "Madde ve Kuvvet" adlı esiydi. Bu eserde insana ait bütün olguların materyalist tarzda açıklanabileceği, var oluşun madde ve kuvvetten ibaret bulunduğu, madde, kuvvet ve hareketin ebedî olduğu, düşünme gibi zihinsel etkinliklerin, zihin ve ruh gibi fizik ötesi sayılan varlıkların organizmanın fonksiyonlarından başka bir şey olmadığı ileri sürülüyordu. Bu yaklaşımın mantıkî sonucu olarak Allah, yaratılış, din ve hür irade gibi kavramlar kökten reddedilmeliydi. Büchner'in inkârcılığı, "Şahsî, fevkalâde muktedir, tabiatın hâlıkı (yaratıcısı), müdürü (idarecisi) ve muhafızı olmak üzere bir Allah'ın vücudu (varlığı) fikri büyük bir hatadan başka bir şey değildir" ifadesinde yer aldığı gibi kesin ve radikaldir.⁹

Beşir Fuâd, Celâl Nuri, Bahâ Tevfik, Tevfik Fikret gibi isimler Batı'dan gelişen materyalizm ve pozitivism düşüncelerini tercümeleriyle, kitaplarıyla, makaleleriyle ve şiirleriyle Osmanlı dünyasına taşımışlardır. Bu düşünceler en çok mekteplerde revaç bulmuştu. Gençler gittikçe dinden uzaklaşıyor, medreselileri cehaletle itham ediyorlardı. Medreseliler de buna mukabil mekteplileri dinsizlikle suçluyorlardı.

Ali Suâvi, Ahmed Midhat, İsmail Fenni Ertuğrul, İsmail Ferid, Harputîzâde Mustafa Efendi, Şehbenderzâde Ahmed Hilmi, Cemâleddîn-i Efgânî doğrudan reddiye yazmak suretiyle materyalizme karşı çıkmış ve dine yönelik eleştirileri cevaplandırmaya çalışmışlardır. Bu düşünürlerin dışında Said Halim Paşa, Ömer Ferit Kam, Mehmet Ali Ayni, İsmail Hakkı İzmirli, Mehmet Şemsettin Günaltay, Ahmed Naim, Mehmed Âkif Ersoy, Muhammed Hamdi Yazır ve Mustafa Şekip Tunç da materyalist düşünceyle mücadele edenlerin safında yer almıştır.¹⁰ Bediüzzaman Said Nursî de materyalizm ve pozitivismle mücadele edenler arasında yer almıştı. Ancak o sadece karşı fikirlere cevap vermekle kalmayıp dinî ilimlerle fen bilimleri arasındaki ilişkiyi çok iyi kurmak gerektiği kanaatindeydi. Fen bilim-

9. İlhan Kutluer, "Maddiyyün Mezhebinin İzmihlâli", DİA, XXVII, 306.

10. Aydın Topaloğlu, "Materyalizm", DİA, XXVIII, 140.

leri materyalizmin değil, İslâm'ın hizmetinde olmalıydı. Bunun için dinî ilimler-fen bilimleri ilişkisi bağlamında yeni görüşler geliştirdi. Bunlardan aşağıda söz edeceğiz. Ayrıca bununla da kalmayıp mektep ve medreselerde de tecdîd yoluna gidilmesini teklif etti. Medreselerde taassup, mekteplerde dine karşı lâkaytlık hakim olmaya başlamıştı. Bu olumsuz durumun izalesi için medreselerde fen biliminin, mekteplerde de dini ilimlerin okutulması gerektiğini söylüyordu.

Bunların da ötesinde o, bu konuda örnek eğitim müessesesi açmak istiyordu. Bu müessesenin adı Medresetüzzehra idi. Bazı Doğu illerinde bu okulun açılması için çok çaba sarfetti; ancak o günlerde Medresetüzzehra'yı kurmak mümkün olmadı. Medresetüzzehra'yı talebelerine vasiyet eden Bediüzzaman, Risâle-i Nur'ları yazmak suretiyle bu arzusunu bir derece gerçekleştirdi.

5. Bediüzzaman'ın Fen Bilimleri Alanında Getirdiği Yeni Görüşler

Risâle-i Nur, "ilim içinde hakikate yol açan" bir yoldu. Bu sebeple Bediüzzaman hemen bütün ilimlerde tecditte bulunmuştur. Bu ilimler arasında dinî ilimler bulunduğu gibi fen bilimleri de bulunmaktadır. Onun bu alan-daki tecdidini dört noktada toplamak mümkündür:

a. Fen bilimlerini Allah'ı tanıtan bilimler olarak gördü.

Bediüzzaman neredeyse fen bilimlerini dinî ilimlerin bir şubesi haline getirdi. Onun açıklamasına göre "Rabbimizi bize târif eden üç büyük külli muarrif var:

Birisi: Şu kitâb-ı kâinattır...

Birisi: Şu kitâb-ı kebirin (kainatın) âyet-i kübrâsı olan Hâtemü'l-Enbiyâ Aleyhissalâtu Vesselâmdır.

Birisi de: Kur'an-ı Azimüşşandır."¹¹

Bediüzzaman'a göre Allah'ı bilmenin ve anlamının birinci yolu kainat kitabını okumaktır.

Burada iki mesele var:

Birincisi Allah'ın neyini anlamaya çalışacağız? Yani varlığını mı, mahiyetini mi, sıfatlarını mı? Bediüzzaman'a göre Allah'ın varlığını ve sıfatlarını anlamaya çalışacağız, zatının mahiyetini bilmeye çalışmayacağız. Çünkü Allah'ın zatının mahiyetini bilmek mümkün değildir. Fakat varlığını bilebiliriz. Nitekim Muhyiddin-i Arabî, Fahreddin Râzî'ye mektubunda "Allah'ı bilmek, varlığını bilmenin gayridir." demekle Allah'ın varlığını bilmekle mahiyetini bilmenin farklı şeyler olduğunu ifade etmiş ve Bediüzzaman da bu konuda Muhyiddin-i Arabî'yi haklı bulmuştur.¹² Bediüzzaman'a göre Allah'ı tanımanın asıl yolu esmâ ve sıfatlarını bilmektir. İşte bu da kainat kitabını okumakla olur.

*Risâle-i Nur,
"ilim içinde
hakikate yol
açan" bir yoldu.
Bu sebeple
Bediüzzaman
hemen bütün
ilimlerde tecditte
bulunmuştur. Bu
ilimler arasında
dinî ilimler
bulunduğu gibi
fen bilimleri de
bulunmaktadır.*

11. Nursî, *Mektûbât*, İstanbul, 1958, s. 202.

12. Nursî, *Mektûbât*, s. 338.

*Mânâ-yı harfî
yoluyla Allah'ın
varlığını ve
sıfatlarını
öğrenme imkânı
Bediüzzaman'ın
ortaya koyduğu
bir metottur.
Bu da fen
bilimlerinde bir
tecdittir.*

İkinci olarak, kainat kitabı üzerinden Allah'ı nasıl tanıyacağız? Bediüzzaman burada mânâ-yı harfî metodunu ortaya koyuyor. Bir şeye iki şekilde bakılır? Ya mânâ-yı ismiyle ya da mânâ-yı harfiyle. Mânâ-yı ismî mevcudata mevcudat hesabına bakmak, yani bir şeyi zatî özellikleri itibarıyla tanımaktır. Meselâ güzel bir çiçeğe bakıldığında “Ne güzel?” demek, o çiçeğe zatî özellikleri itibarıyla bakmak anlamına gelir. Mânâ-yı harfî ise mevcudata Allah namına bakmak, “Ne güzel?” diye bakmak yerine “Ne kadar güzel yapılmış, ne kadar güzel bir surette ustasının güzelliğine delalet ediyor” şeklinde bakmaktır. ¹³ Kâinata böyle bakıldığında eşyanın her bir özelliğinde Allah'ın sıfatlarından birini okumak ve O'nun tecellilerinden birini görmek mümkün olacaktır. Bu sebeple Bediüzzaman, kendisine gelen ve öğretmenlerin Allah'tan bahsetmediğini söyleyen bir talebesine, “Sen onları değil, ilimleri ve fenleri dinle” diyerek, Meyve Risalesi'nin Altıncı Meselesinde fen bilimlerinin diliyle Allah'ın varlığını ve sıfatlarını nasıl anlamamız gerektiğini göstermiştir.

Mânâ-yı harfî yoluyla Allah'ın varlığını ve sıfatlarını öğrenme imkânı Bediüzzaman'ın ortaya koyduğu bir metottur. Bu da fen bilimlerinde bir tecdittir.

b. Din bilimleri ile fen bilimlerinin birlikte okutulmasını istedi.

Mektepler, medreselerin çağın ihtiyaçlarına uygun şekilde yeniden düzenlenmiş şeklinde değildi. Yüzleri Batı'ya dönük olarak kurulmuş yeni okullardı. Bu okullar açılırken medreseler kapatılmadı, onlar da bir yandan eğitim ve öğretimlerine devam ettiler. Mektep-medrese arasında hiçbir çatışma sebebi olmasa bile, mekteplerin açılmasıyla medreselerin alanlarının daralması, iki müessese arasında bazı tartışmaların çıkması için yeterli bir sebepti. Üstelik artık devlet medreseleri umursamıyordu. Dini alanda eğitim yapmak ve şerî mahkemelere hâkim yetiştirmek için dahi sırasıyla Muallimhâne-i Nüvvâb (1854), Mekteb-i Nüvvâb (1885) ve Mekteb-i Kudât (1908) adlarını taşıyan yeni dini okullar açılmıştı. Bu okulların da açılmasıyla medreseler tamamen camilerde imam ve müezzin ihtiyacını karşılamak üzere eğitim yapan halk okulları seviyesine düştü. Maddî açıdan her yönüyle büyük sıkıntılar ortaya çıkmaya başladı. Artık medreseleri ne devlet ciddî anlamda destekliyordu, ne de büyük vakıflar. Fen bilimlerini bilen müderrisler de kalmamıştı. Medrese eğitimi gittikçe bazı dinî metinleri anlamaya hasredildi. Fen bilimleri ise neredeyse hiç tahsil edilmez olmuştu. Böyle bir atmosferde medreselerde yeni çağın ihtiyaçlarını karşılayacak fikirlerin doğması artık mümkün değildi.

Mekteplerde belli düzeyde dini bilgiler verilmiş olmakla birlikte bu okulların birçoğu Batı rüzgârının etkisiyle Tanzimat dönemi ve sonrasında açılmış olan okullardı. Buralarda İslâmî havalardan ziyade Batı'nın pozitifizm rüzgârları esiyordu. Dolayısıyla buradan mezun olan insanların önemli bir kısmı dine karşı lâkayttı; hatta bazıları dinsiz oldular. Bu durumda mekteplilerle medreseliler arasında bir çatışma olacağı muhakkaktı ve öyle de oldu. Medreseliler mekteplileri dinsizlikle, mektepliler de medreselileri cahillik ve taassupla itham etmeye başladılar.

Bediüzzaman mektep-medrese arasındaki çatışmanın ana sebebini iyi keşfetmişti: Medreselilerin fen bilimlerinden, mekteplilerin de dinî ilimlerden haberi yoktu. Halbuki “Vicdanın ziyası, ulûm-u diniyedir (din ilimleridir), aklın nuru, fûnûn-u medeniyedir (medeniyeti meydana getiren fen bilimleridir). İkisinin imtizacıyla (birleşip kaynaşmasıyla) hakikat tecellî eder. O iki cenah (kanat) ile talebenin himmeti (gayret ve azmi) pervaz eder (uçar, yükselir). İftirak ettikleri (ayrıldıkları) vakit, birincisinde taassup, ikincisinde hile (dinin gereklerini yerine getirmemek için bahane arama), şüphe tevellüd eder (doğar).”¹⁴ “Fûnûn-u cedîdeyi (yeni fen bilimlerini), ulûm-u medâris (medresede okutulan ilimler) ile mezc (birbirine karıştırma) ve derc (birbirinin içine sokma)”¹⁵ etmenin gerekli olduğu da esasen bu demektir.

Bu ifadelerinden açıkça anlaşıldığı üzere Bediüzzaman din ilimleriyle fen bilimlerinin birlikte okutulmasını ciddi olarak arzu etmektedir. Medreselilerin fen bilimleri konusundaki cehaletten, mekteplilerin de dini konulardaki şüphe ve tereddütlerden kurtulması ancak bu sayede mümkün olacaktır.

Tarihte mektep ve medreselerde fen bilimleri ile dinî ilimlerin birlikte okutulmasını isteyen ve bu konuda örnek bir müessesе olmak üzere Medresetüzzehra adını verdiği yeni tür bir medresenin kurulması için olanca çabayı gösteren kişi Bediüzzaman Said Nursî'dir. Bu düşünce ve çalışmalar gerek din ilimleri gerekse fen bilimleri açısından bir tecdittir.

c. Mucizelerle ilmî hedefler arasında irtibat kurdu.

Bediüzzaman mucizelerle ilmî hedefler arasında irtibat kuran ilk kişidir. Ona göre her bir Kur'ân âyetinin pek çok irşad vecihleri ve hidayet cihetleri olduğu gibi, fen ve beşer san'atına işaretleri de vardır. Kur'an'da anlatılan Peygamber mucizeleri, aynı zamanda fen ve san'at-ı beşeriyenin nihayet hududunu çizmekte, en ileri gâyâtına parmak basmakta, en nihayet hedefleri tâyin etmektedir. Bu şekilde Kur'an, beşerin arkasına dest-i teşviki vurup, o gâyeye sevk etmektedir.¹⁶ Bediüzzaman Yirminci Sözün Mukaddeme'sinde bunun birçok örneklerinden söz etmektedir. Biz bunlardan sadece Bediüzzaman'ın Hz. İsa'ya verilen anadan doğma körleri ve alaca hastalığına tutulanları iyileştirme ve ölüleri diriltme mucizesini nasıl değerlendirdiğini zikredeceğiz:

“Hem meselâ, Hazret-i İsa Aleyhisselâmın bir mu'cizesine dâir:

وَأَبْرَأُ الْأَكْمَةَ وَالْأَبْرَصَ وَأَخِي الْمَوْقُ بِإِذْنِ اللَّهِ

Kur'an, Hazret-i İsa Aleyhisselâmın nasıl ahlâk-ı ulviyesine ittibâa beşeri sarîhan teşvik eder. Öyle de, şu elindeki san'at-ı âliyye ve tıbb-ı Rabbâniye remzen terğib ediyor. İşte şu âyet işaret ediyor ki: “En müzmin dertlere dahi derman bulunabilir. Öyle ise, ey insan ve musîbetzede benî âdem! Me'yus olmayınız. Her dert, ne olursa olsun, dermânı mümkündür; arayınız, bulunuz. Hattâ, ölüme de muvakkat bir hayat rengi vermek mümkündür.”

14. Nursî, *Münâzarat*, İstanbul 1999, s. 80.

15. Nursî, *Münâzarat*, s. 80.

16. Nursî, *Sözler*, (20. Söz, Mukaddeme), s. 231.

17 “Allah'ın izniyle anadan doğma körleri ve alaca hastalığına tutulanları iyileştirir ve ölüleri diriltirim.” Âl-i İmrân, 3/ 49.

*Vicdanın ziyası,
ulûm-u diniyedir
(din ilimleri-
dir), aklın nuru,
fûnûn-u medeni-
yedir (medeniyeti
meydana getiren
fen bilimleridir).
İkisinin imtiza-
cıyla (birleşip kay-
naşmasıyla) haki-
kat tecellî eder. O
iki cenah (kanat)
ile talebenin him-
meti (gayret ve
azmi) pervaz eder
(uçar, yükselir).
İftirak ettikleri
(ayrıldıkları)
vakit, birincisinde
taassup, ikinci-
sinde hile (dinin
gereklerini yerine
getirmemek için
bahane arama),
şüphe tevellüd
eder (doğar).*

Bediüzzaman'ın mucizelerden yola çıkarak fen bilimleri konusunda bazı hudutlar çizmesi yeni bir anlayış ve ilimde bir tecdittir.

Cenâb-ı Hak, şu âyetin lisân-ı işaretiyle mânen diyor ki: “Ey insan! Benim için dünyayı terk eden bir abdime iki hediye verdim: biri mânevî dertlerin dermânı, biri de maddî dertlerin ilâcı. İşte, ölmüş kalbler nur-u hidâyetle diriliyor. Ölmüş gibi hastalar dahi, onun nefesiyle ve ilâcıyla şifâ buluyor. Sen de benim eczahâne-i hikmetimde her derdine devâ bulabilirsin. Çalış, bul! Elbette, ararsan bulursun.” İşte beşerin tıp cihetindeki şimdiki terakkiyatından çok ilerideki hududunu, şu âyet çiziyor ve ona işaret ediyor ve teşvik yapıyor.”

Hız. İsa'nın ölüleri diriltme mucizesinden yola çıkarak Bediüzzaman tıbbın son hududunun “ölüme hayat rengi vermek” olduğunu ifade ediyor. Tıbbın bu hedefe varması için daha yapılacak çok şey olduğu açıktır.

Bediüzzaman'ın mucizelerden yola çıkarak fen bilimleri konusunda bazı hudutlar çizmesi yeni bir anlayış ve ilimde bir tecdittir.

d. İlmî tefsirin metodunu vazetti.

Tefsir metotlarından birisi de ilmî tefsirdir. İlmî tefsiri ilk başlatan kişinin İmam Gazzâlî (ö. 505 h) olduğu kabul edilir. Ancak konuyu tefsire taşıyan ilk kişi Fahreddin Râzî'dir (ö. 606 h). Ondan sonra konuyla ilgili bazı kitaplar yazılmışsa da tefsir boyutunda konuyu Mısır'lı Tantavî Cevherî'ye (1862-1940) gelince kadar Râzî ciddiyetinde inceleyen bir âlim çıkmamıştır. Cevherî de Bediüzzaman gibi kainatı Allah'ı bize tanıtan bir kitap olarak görmüş, Kur'an'ın bilimle hiçbir çatışması olmadığı gibi, hatta insanları bilime teşvik ettiğini ifade etmiştir. 1922-35 yılları arasında 13 yıl hiç ara vermeden yazdığı 25 ciltlik el-Cevâhîr fî tefsîri'l-Kur'an adlı tefsirini aşan ilmî bir tefsir henüz yazılmamıştır. Böyle bir tefsire rağmen ilmî tefsirin hangi esaslara göre yapılacağı konusunda tam bir netlik yoktur. Bediüzzaman Risâle-i Nur'da değişik konularla ilgili bazı izahlarda bulunurken ilmî tefsirin metodu hakkında da bazı bilgiler vermiş olmaktadır. O bu konuda üç noktaya işaret etmiştir:

aa. Kevnî âyetleri mânâ-yı harfiye göre yorumlamak

Râzî'ye baktığımızda onun kevnî âyetleri genellikle “mâna-yı ismî”yle tefsir ettiğini görürüz. Mesela bir âyette “şems = güneş” kelimesi geçtiği zaman o dönemde güneş hakkında bilinen bilgiler ne ise bu tür bilgilere yer verir. Bediüzzaman ise kevnî âyetleri “mâna-yı harfiye” tefsir metodunu benimsemiştir. Bu tefsire göre eşya, esmâ-yı ilâhiyenin tecellîgâhı olduğu için, her şeyde Allah'ın tecellî ettiği isim ve sıfatları görmek gerekir. Konuyla ilgili bir örnek şöyledir:

“Yani, lâmba tâbiriyle şöyle bir üslûba pencere açar ki, şu âlem bir saray ve içinde olan eşya ise insana ve zihayata ihzâr edilmiş müzeyyenât ve mat'umât ve levâzımât olduğunu ve güneş dahi musahhar bir mumdar olduğunu ihtar ile Sâniin haşmetini ve Hâlıkın ihsanını ifham ederek tevhide bir delil gösterir ki, müşriklerin en mühim, en parlak ma'bud zannettikleri güneş, musahhar bir lâmba, câmid bir mahlûktur. Demek, sîrac tâbirinde, Hâlıkın azamet-i rubûbiyetindeki rahmetini ihtar eder, rahmetin vüs'atındaki ihsanını ifham eder; ve o ifhamda saltanatının haşme-

tindeki keremini ihsâs eder; ve bu ihsâsta vahdâniyeti i'lâm eder; ve mânen der: "Câmid bir sirâc-ı musahhar, hiçbir cihette ibâdete lâayk olamaz."

"Hem, cereyân-ı tecrî tâbirinde gece gündüzün, kış ve yazın dönmelerindeki tasarrufât-ı muntazama-i acibeyi ihtar eder ve o ihtarda rubûbiyetinde münferit bir Sâniin azamet-i kudretini ifham eder. Demek şems ve kamer noktalarından beşerin zihnini gece ve gündüz, kış ve yaz sayfalarına çevirir ve o sayfalarda yazılan hâdisâtın satırlarına nazar-ı dikkati celb eder. Evet, Kur'an, güneşten güneş için bahsetmiyor, belki onu ışıklandıran Zât için bahsediyor. Hem, güneşin insana lüzumsuz olan mahiyetinden bahsetmiyor, belki güneşin vazifesinden bahsediyor ki, san'at-ı Rabbâniyenin intizamına bir zemberek ve hilkat-i Rabbâniyenin nizâmına bir merkez, hem Nakkâş-ı Ezelî'nin gece gündüz ipleriyle dokuduğu eşyadaki san'at-ı Rabbâniyenin insicâmına bir mekik vazifesi yapıyor. Daha sâir kelimât-ı Kur'âniyeyi bunlara kıyas edebilirsin. Âdetâ basit, me'lûf birer kelime iken, latif mânâların definelere birer anahtar vazifesini görüyor." 19

bb. Tarihi olaylardan icad ve keşiflere gitmek

Cenab-ı Allah bazı tarihi olaylar anlatırken sonradan keşfedilecek olan (şimdi keşfedilmiş) bazı medeniyet fenlerine işaret eder. Meselâ,

﴿ فِي الْفُلِّ الْمَشْحُونِ ۚ وَخَلَقْنَا لَهُمْ مِنْ مِثْلِهِ مَا يَرْكَبُونَ ﴾ 20 âyeti şimendifere, yani tren-e işaret eder. 21 "Mâ yerkebûn" ifadesindeki "mâ" Arapçada ism-i mevsûl olup cansızlara işaret eder. Şu halde gemi gibi insanların bindikleri başka cansız ulaşım ve taşıma vasıtaları da vardır. Dolayısıyla bu âyet trenden otomobile, uçaktan füzeye kadar bütün ulaşım vasıtalarına işaret eder.

İkinci örnek:

"Allah göklerin ve yerin nurudur. Onun nurunun misâli, içinde lamba bulunan bir kandil gibidir. Kandil de cam fânus içindedir. Cam fânus ise, inci gibi parlayan bir yıldız benzer ki, ne doğuya, ne de batıya âit olmayan mübârek bir ağacın yakıtından tutuşturulur. Onun yakıtı, kendisine ateş dokunmasa bile ışık verecek kabiliyettir. O nur üstüne nurdur. Allah dilediğini nuruna kavuşturur." 22 meâlindeki âyette geçen

﴿ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُّورٌ عَلَى نُورٍ ﴾

"Onun yakıtı, kendisine ateş dokunmasa bile ışık verecek kabiliyettir. O nur üstüne nurdur." kısmı "pek çok envâra, esrâra işaretle beraber elektriğe dahi remz ediyor." 23

"Beşerin san'at ve fen cihetindeki terakkiyatlarının neticesi olan havârik-ı san'at ve garâib-i fen olarak tayyâre, elektrik, şimendifer, telgraf gibi şeyler vücuda gelmiş ve beşerin hayat-ı maddiyesinde en büyük mevki almışlar. Elbette umum nev-i beşere hitâb eden Kur'an-ı Hakîm, şunları mühmel bırakmaz. Evet, bırakmamış." 24

"Beşerin san'at ve fen cihetindeki terakkiyatlarının neticesi olan havârik-ı san'at ve garâib-i fen olarak tayyâre, elektrik, şimendifer, telgraf gibi şeyler vücuda gelmiş ve beşerin hayat-ı maddiyesinde en büyük mevki almışlar. Elbette umum nev-i beşere hitâb eden Kur'an-ı Hakîm, şunları mühmel bırakmaz. Evet, bırakmamış."

19. Nursî, *Sözler* (25. Söz), s. 341.

20. "Dolu gemilerde taşımamız ve bunun gibi daha nice binekleri onlar için yaratmış olmamız." Yâsin, 35/41-42.

21. Nursî, *Sözler*, (Yirminci Söz'ün İkinci Makamı), s.332.

22. en-Nûr, 24/ 35.

23. Nursî, *Sözler*, (Yirminci Söz'ün İkinci Makamı), s.332.

24. Nursî, *Sözler*, (Yirminci Söz'ün İkinci Makamı), s.331.

Bediüzzaman'a
göre
peygamberlere
verilen ve
Kur'an'da
zikredilen
mucizeler de
medeniyet
harikalarına ve
fennî keşiflere
işaret eder.

cc. Mucizelerden icad ve keşiflere gitmek

Bediüzzaman'a göre peygamberlere verilen ve Kur'an'da zikredilen mucizeler de medeniyet harikalarına ve fennî keşiflere işaret eder.

“Meselâ, Hazret-i Süleyman Aleyhisselâm taht-ı Belkıs'ı yanına celb etmek için vezirlerinden bir âlim-i ilm-i celb dedi: “Gözünüzü açıp kapayınca kadar sizin yanınızda o tahtı hazır ederim” olan hâdise-i hârikaya delâlet eden:

25 قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ فَلَمَّا رَآهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ (ilâ âhir), âyeti işaret ediyor ki, uzak mesafelerden eşyayı aynen veya sûreten ihzâr etmek mümkündür. Hem vâki'dir ki, risâletiyle beraber saltanatla müşerref olan Hazret-i Süleyman Aleyhisselâm, hem mâsumiyetine, hem de adâletine medâr olmak için, pek geniş olan aktâr-ı memleketine bizzat zabmetsiz muttali olmak ve raiyyetinin abvâlini görmek ve dertlerini işitmek, bir mucize sûretinde Cenâb-ı Hak ihsan etmiştir. Demek, Cenâb-ı Hakka itimad edip, Süleyman Aleyhisselâmın lisân-ı ismetiyle istediği gibi, o da lisân-ı istidadıyla Cenâb-ı Hak'tan istese ve kavânin-i âdetine ve inâyetine tevfik-i hareket etse, ona dünya bir şehir hükümüne geçebilir. Demek, taht-ı Belkıs Yemen'de iken, Şam'da aynıyla veyahut sûretiyle hazır olmuştur, görülmüştür. Elbette, taht etrafındaki adamların, sûretleri ile beraber sesleri de işitilmiştir.”

“İşte, uzak mesafede, celb-i sûrete ve savta haşmetli bir sûrette işaret ediyor ve mânen diyor: “Ey ehl-i saltanat! Adâlet-i tâmmeye yapmak isterseniz, Süleymanvârî, rüy-i zemini etrafıyla görmeye ve anlamaya çalışınız. Çünkü, bir hâkim-i adâletpîşe, bir padişah-ı raiyyetperver, aktâr-ı memleketine her istediği vakit muttali olmak derecesine çıkmakla mesûliyet-i mânevîyeden kurtulur veya tam adâlet yapabilir.”²⁶

“Cenâb-ı Hak, şu âyetin lisân-ı remziyle mânen diyor ki: “Ey benî âdem! Bir abdime geniş bir mülk ve o geniş mülkünde adâlet-i tâmmeye yapmak için, abvâl ve vukuât-ı zemine bizzat ittılâ veriyorum; ve mâdem herbir insana, fitraten, zemine bir halîfe olmak kabiliyetini vermişim; elbette o kabiliyete göre rüy-i zemini görecek ve bakacak, anlayacak istidadını dahi vermesini, hikmetim iktizâ ettiğinden, vermişim. Şahsen o noktaya yetişmezse de, nev'en yetişebilir; maddeten erişemezse de, ehl-i velâyet misillü mânen erişebilir. Öyle ise, şu azîm nimetten istifade edebilirsiniz. Haydi göreyim sizi, vazife-i ubûdiyetinizi unutmamak şartıyla öyle çalışınız ki, rüy-i zemini, her tarafı herbirinizde görülen ve her köşesindeki sesleri size işittiren bir bahçeye çeviriniz.”²⁷

dd. İlmî tefsir yoluyla ortaya konan yorumların hepsi doğru olabilir.

İlmî tefsir yaparken âyetten herkes farklı anlamlar çıkarabilir. Bunların hepsinin doğru olma ihtimali vardır. Bediüzzaman'ın konu hakkında ifadeleri şöyledir:

25. “Kitaptan (semavî kitaplardan) (Allah tarafından kendisine verilmiş) bir ilmi olan kimse dedi ki: “Sen daha gözünü açıp kapamadan ben onu sana getiririm.” (Süleyman) onu (Belkıs'ın tahtını) yanında hazır görünce...” en-Neml, 27/40.

26. Nursî, *Sözler*, (Yirminci Söz'ün İkinci Makamı), s. 233-34.

27. Nursî, *Sözler*, (20. Söz), s. 233-34.

“Meselâ سبع سماوات (yedi semâ) kelimesinden bazı insanlar hava-i nesimiyenin tabakalarını fehmetmiştir. Öbür bazı da, arzımız ile arkadaşları olan hayattar küreleri ihata eden nesimî küreleri fehmetmiştir. Bir kısım da, seyyarat-ı seb'âyı fehmetmiştir. Bir kısmı da, manzume-i şemsiye içinde esirin yedi tabakasını fehmetmiştir. Bir kısım da, şu bildiğimiz manzume-i şemsiye ile beraber altı tane daha manzume-i şemsiyeyi fehmetmiştir. Bir kısım da esirin teşekkülâtı yedi tabakaya inkısam ettiğini fehmetmiştir.”

“Hülasa: Her bir kısım insanlar, istidatlarına göre feyz-i Kur'an'dan his-selerini almışlardır. Evet, Kur'an-ı Kerim, bütün şu mefhumlara şamildir diyebiliriz.”²⁸

Sonuç

Bediüzzaman Said Nursî hem uygulama hem ilim yolunda tecdid faaliyetinde bulunan bir müceddittir. Dinî ilimler alanında tahsil gören öğrencilerin fen bilimleri alanındaki cehaletlerini, fen bilimleri alanında tahsil gören öğrencilerin ise dinî konulardaki şüphe ve tereddütlerini ortadan kaldırmak için din bilimleri ile fen bilimlerinin birlikte okutulması teklifinde bulundu. Bu konuda sadece teklifle yetinmeyip Medresetüzzehra adını verdiği okulun kurulması için bizzat çalıştı. Medresetüzzehra vasıtasıyla idealini gerçekleştirme imkânı bulamayan Bediüzzaman Risale-i Nur adını verdiği külliyyatı ve Nur hizmeti vasıtasıyla bu idealini hayata geçirmeyi başardı.

Bediüzzaman fen bilimlerini Allah'ı tanıtan bilimler olarak gördü ve bunları İslamî ilimler seviyesinde önemli addetti. Mucizelerle bilimsel hedefler arasında bir alaka kurdu ve mucizelerin, bilimin son hududunu gösteren işaretler olduğunu ifade etti. İlmî tefsir metodu hakkında önemli açıklamalarda bulundu ve bu hususları örneklerle açıkladı.

Bediüzzaman'ın fen bilimleri alanındaki bütün bu görüş ve faaliyetleri bir tecdit faaliyetidir.

Abstract

Tajdid is an act of return to original sources, essence and roots, but not that of change and alteration. In general mujaddids have carried out tajdid either in scientific area or in practice. However Bediuzzaman is an unusual mujaddid who has achieved tajdid in both areas. One of the domains he made renovation was related to the relationship between religious and natural sciences. Against the indifference of schools towards religion and the divergence of madrasas from natural sciences, Bediuzzaman preferred a compromise between religious and natural sciences. Regarding natural sciences as proofs denoting Allah, Bediuzzaman indicated the necessity of

Bediüzzaman fen bilimlerini Allah'ı tanıtan bilimler olarak gördü ve bunları İslamî ilimler seviyesinde önemli addetti. Mucizelerle bilimsel hedefler arasında bir alaka kurdu ve mucizelerin, bilimin son hududunu gösteren işaretler olduğunu ifade etti.

28 Nursî, *İşârâtü'l-İcâz*, Sinan Matbaası, İstanbul 1959, s.196.

studying religious and natural sciences together both in schools and madrasas. This study explain the tajdid movement by Bediuzzaman.

Key Words

Tajdid, natural sciences, religious sciences, denotation meaning, exegesis, Madrasatuzzahra

